

Tomáš Kraus

Tomas Kraus

Praha

Česká republika

Rozhovor pořídila: Dagmar Greslová

Období vzniku rozhovoru: březen 2005

JUDr. Tomáš Kraus se narodil 19. března 1954 v Praze. Již v době středoškolského studia se věnoval práci v kulturním životě Prahy, působil zejména v Jazzové sekci Svazu hudebníků. Zajišťoval produkci Pražských Jazzových Dnů a dalších hudebních festivalů, přispíval články a recenzemi do Jazz Bulletinu a dalších časopisů. Vystudoval Právnickou fakultu University Karlovy v Praze. Po vysokoškolském studiu pracoval v zahraničním oddělení podniku SUPRAPHON, od r. 1984 jako vedoucí oddělení Music Video. Od roku 1985 Dr. Kraus pracoval ve společnosti ART CENTRUM, kde nejprve spolupracoval na projektu EXPO 86, později působil jako asistent generálního ředitele a posléze jako vedoucí obchodního oddělení, zabývajících se audiovizuálními prezentacemi, reklamou, výstavami a architekturou. Od roku 1991 je dr. Kraus tajemníkem Federace židovských obcí. V této funkci se, vedle vybudování nové infrastruktury celé organizace, zabýval zejména otázkami restitucí židovského majetku a odškodnění obětí holocaustu, a to jak na vnitropolitické, tak na mezinárodní úrovni.

[Rodina](#)

[Dětství](#)

[Reflexe holocaustu](#)

[Glosář](#)

Rodina

Dědeček z matčiny strany, Otto Flusser, pocházel z Teplic ze Šanova. Žil zde se svojí manželkou, mojí babičkou, Elsou Flusserovou, rozenou Hackelovou, a svými dětmi. V Teplicích tehdy žilo šest tisíc Židů, byla to po Praze druhá největší židovská německy mluvící obec. Teplice ležely v Sudetech a česky se zde vůbec nemluvilo. Dědeček byl vyučený řezník, vlastnil svoje řeznictví, ale je zajímavé, že to nebylo košer řeznictví, nýbrž obyčejné řeznictví, protože ve velké konkurenci by se neudržel, neboť zde bylo košer řezníků hodně. Měl krám naproti hotelu Ditrich, což když dneska řeknu Tepličákům, tak říkají, že to je úplně nejlepší místo, které může být. Maminka Alice Krausová (rozená Flusserová) měla šest sourozenců, dva bratry a čtyři sestry. Jedna z matčiny sester, Luisa, byla dokonce subretou v teplické operetě, což byl v té době pojem – Teplicím se tenkrát pro svoji kulturní proslulost přezdívalo „malá Paříž“.

V roce 1938 těsně po Mnichovu [1](#) se celá rodina Flusserova odstěhovala do Prahy. V Teplicích nechali úplně všechno – byt, krám, majetek, sebrali se a utekli do Prahy. Zvyknout si a uchytit se v Praze bylo pro ně hodně těžké, protože se nedomluvili česky. Pražská společnost je vnímala jako Němce. Nakonec se ale v Praze etablovali. Maminka se zde roku 1938 seznámila s otcem. Takže já vždy říkám, že nebyť mnichovské zrady, já bych se vlastně nenarodil.

Máma s celou svojí rodinou šla do Terezína [2](#) pár měsíců potom, co se tam táta dostal s transportem AK1. Bohužel jeden z matčinych bratrů, tedy můj strýc, byl zařazen do prvního likvidačního transportu do Polska, myslím do Trawníků. Nepřežil. Na místě je vyložili z vlaku a všichni je postříleli.

V Terezíně celou rodinu Flusserovu zařazovali postupně do transportů, tatínek je nebyl schopen všechny ochránit. Byl schopen chránit před transportem akorát maminku a babičku. Rodiče šli nakonec v roce 1944 z Terezína do Osvětimi společně. Museli odjet po návštěvě Červeného kříže, kdy se většina tábora likvidovala, i ti, kteří tam přežívali celé tři roky, museli potom jít do Osvětimi. V Osvětimi byli rodiče rozdělení. Oba dva měli štěstí, v uvozovkách, že byli zařazeni na práci. Můj táta byl zařazen přímo do kmenového tábora v Osvětimi v Birkenau, a dostal číslo. Číslo má hodně lidí, ale mluvil jsem s lidmi z muzea z Osvětimi, čísla dostávali skutečně jenom ti, kteří byli už předem určeni na práci. Nikoliv k likvidaci.

Máma číslo nedostala, ačkoliv šla na práci, ovšem byla hned po příjezdu poslána do nějakého pobočního tábora. Nevím přesně, jak dlouho byla v pobočných táborech v Osvětimi. Jeden se jmenoval Märzdorf, byl mezi Osvětimí a Katovicemi. Potom se dostala do pracovního tábora, který byl v Kudowě Zdroji (Lázně Kudova), které dnes leží v Polsku hned za česko-polským hraničním přechodem Náchod – Běloves. V Kudowě Zdroji se dočkala osvobození – v květnu 1945 sem přijeli Rusové a transportovali odtamtud vězně.

Jsou dva typy přeživších holocaust. Jedni, kteří chtějí všechno popsat a vypovědět do detailů – jakou měly barvu rukavice, které měl esesák, který ukazoval napravo nalevo, prostě vše vylíčit do největších podrobností. Takový případ byl můj táta, ten to skutečně popsal naprosto do detailů. Jednak to uměl, protože byl reportér, ale hlavně to chtěl napsat – jako memento, varování. Na druhé straně je druhý typ lidí, kteří mlčí, neřeknou ani slovo. Tím, že o tom nemluví, zážitky obrazně řečeno vymazávají z paměti, protože vzpomínky jsou příliš bolestné. Příkladem takového postoje byla moje máma.

Jediné, co vím o tom, co se s maminkou dělo za války, vím od jedné její kamarádky. Vyprávěla mi historku, že když se vracely z tábora v Kudowě Zdroji, vezli je Rusové na nákladáku. Jednou, když Rusové chytili nějaké Němce, přišel k mámě a její kamarádce ruský voják, podal jim pušku a povídá: „Tedka s těmi Němci uděláte to samé, co dělali oni s vámi,“ a ony jenom říkaly: „Jestli je chcete potrestat, tak je ostříhejte dohola.“ Protože maminka o svém věznění nikdy nehovořila, je toto jediná historka, kterou z té doby znám.

Z rodiny Flusserů kromě mé matky holocaust nikdo nepřežil. Ještě roku 1947 dávali rodiče do novin inzeráty, jestli náhodou o Flusserových někdo něco neví, zda náhodou nepřežili – protože se nevědělo, co se s nimi stalo a žádná evidence k dispozici tehdy nebyla.

Po válce maminka působila ve školství, dělala v organizačním oddělení na Karlově universitě v Praze. Zemřela v roce 1988.

Můj dědeček z otcovy strany, Robert Kraus, pochází z Uhlířských Janovic. Rodina Krausova žila u Sázavy, ve Vlašimi, v Kácově. Dědeček měl hodně sourozenců, bratry i sestry. Rodina vlastnila v Uhlířských Janovicích poplužní dvůr.

Byl jsem se v Uhlířských Janovicích podívat za komunistů, někdy v roce 1981, zašel jsem na hřbitov a objevil jsem tam náhrobek mých praprarodičů. Potom byl za komunistů tento hřbitov zlikvidován tím způsobem, že všechny náhrobní kameny byly zakopány na jednom místě a zbyl z něho vlastně jenom trávník. Hroby tam samozřejmě jsou, nikdo s tím nic nedělal, není to ovšem ohrazené, je tam nějaká lavička a pamětní deska. Aby se o to nemuseli starat, tak to prostě zakopali. Což je v podstatě podle židovského náboženství, pokud jsou náhrobní desky hodně poškozené a nemá se o hřbitov kdo starat, všechno se zakope.

Dědeček Robert Kraus se už jako hodně malý dostal do Prahy, takže se dá říci, že byl vlastně Pražák. Stal se obchodním cestujícím, hodně tedy cestoval, je proto příznačné, že s babičkou se seznámil někde ve vlaku. Zajímavé je, že se dědeček s babičkou rozvedl, což v té době nebylo vůbec obvyklé. Dědeček se potom znovu oženil, vzal si nějakou Marii, celé její jméno neznám, ale vím, že nebyla Židovka. To mu během války zachránilo život, protože ona se s ním nerozvedla, naopak se snažila jejich manželství udržet. Marie ho držela po celou válku v Praze až do ledna roku 1945, kdy musel odjet do Terezína, ovšem tam byl vlastně jen čtyři a půl měsíce a pak se hned vrátil zase do Prahy.

Jakob Kollmann [otec Matyldy Krausové, rozené Kollmannové] pocházel z Českých Budějovic. Byl jemným mechanikem a měl krámek, kde prodával hodiny, barometry a všelijaké takové přístroje. Měl krám přímo na náměstí, pod krásným podloubím. Získal jsem nedávno fotky, kde je pradědečkův krám zachycený, dokonce je vidět, jak tam po náměstí jezdila tramvaj, a pradědeček tam stojí pod štítem svého krámu.

Babička se jmenovala Matylda Kollmannová a pocházela z Českých Budějovic. Po rozvodu s dědečkem Robertem Krausem se znovu vdala, vzala si nějakého pána, Žida, který se jmenoval Alexandr Straschnow. Můj otec tohoto pana Straschnowa de facto adoptoval jako svého nevlastního otce a měl ho strašně rád. Považuji jej za svého nevlastní dědečka. Zemřel roku 1941 ještě před deportacemi.

Otec dokázal svoji mámu, mojí babičku, uchránit před transportem až do roku 1944. V roce 1944 musel z Terezína sám, to souvisí s propagandou, která byla okolo návštěvy Červeného kříže, kdy nacisti zlikvidovali prakticky celý Terezín. Ovšem babička měla to štěstí, že v Terezíně zůstala a přežila. Je to velice vzácný případ, že oba moji prarodiče přežili, což je skutečně výjimka, protože většinou to tak nebyvalo. Babička přežila díky tomu, že můj táta byl v AK1 a dědeček díky tomu, že byl ve smíšeném manželství.

Otec František Robert Kraus se narodil 14. října 1903 v Praze v rodině obchodního cestujícího. Poměrně idylické dětství prožil, jak sám kdysi napsal, na asanačních pláckách a zbořeníštích Židovského města, tehdejší pražské páté čtvrti. Jak bylo v té době časté mezi tzv. lepšími židovskými rodinami, základní vzdělání získal v piaristické klášterní škole v Panské ulici, pak pokračoval na „reálce“ v Jindřišské a maturitu složil na klasickém gymnáziu v paláci Kinských na „rynku“, na Staroměstském náměstí. Po rozvodu rodičů zůstal s matkou a musel začít finančně přispívat na chod domácnosti. To sice znamenalo na dlouho konec úvahám o akademické kariéře, ale přivedlo jej k novinářské dráze.

Tatínek se s maminkou seznámili v roce 1938 krátce poté, co maminka s celou rodinou přišla z Teplic do Prahy. Otec byl už v té době rozvedený, z prvního manželství měl syna, Ronalda Krause. Moji maminku si bral v roce 1939, což už byl poměrně malér, ale sňatky u normálních úřadů byly

ještě možné.

Táta byl novinář a spisovatel. Sepsal záznamy o rodině Krausových ve formě knih, ve kterých vzpomíná na svoji rodinu a dětství. Ačkoliv psal i cizí příběhy, v jeho díle je přítomno hodně autobiografie. Za první republiky [3](#) začal pracovat v německých židovských novinách, namátkou pro slavný Prager Tagblatt [4](#), Prager Presse [5](#) a další. Měl kontakty na české intelektuální prostředí. Znal skutečně všechny slavné postavy tehdejší doby. Znal se s Franzem Kafkou [Kafka, Franz (1883 – 1924): pražský německy píšící prozaik židovského původu – pozn. red.] či Jaroslavem Haškem [6](#). Jeho literárním vzorem, rodinným přítelem a životním učitelem zároveň byl „zuřivý reportér“ Egon Erwin Kisch [Kisch, Egon Erwin (1885 – 1948): pražský německý spisovatel a novinář židovského původu – pozn. red.]. Jeden čas otec u Kische dokonce bydlel a hodně se spřátelili. Později v roce 1948 se však názorově rozešli, protože táta byl přesvědčený levicový sociální demokrat, zatímco Kisch zůstal i po roce 1948 komunistou a schvaloval převrat [7](#). Od této chvíle spolu táta s Kischem nepromluvili.

Otec byl u toho, když se zakládal Československý rozhlas [8](#). Dělal rozhlasáka, vysílal cizojazyčné vysílání v němčině, v angličtině, ve francouzštině, dlouhou dobu působil také v Československé tiskové kanceláři (ČTK) [9](#). Spolupráce s berlínským časopisem Die grüne Post otce zaváděla často do zahraničí. To se však již hlásil k moci nacismus. Otec se snažil proti nástupu nacismu v Československu, zejména v Sudetech, vystupovat ve svých pravidelných rozhlasových reportážích a relacích. Vyvolal tak hněv henleinovců [10](#), kteří proti němu dokonce interpelovali v parlamentu – čímž se ocitl na černé listině. Za osudovou považoval mobilizaci (toto téma zpracoval v povídce „Přilba v poli“) a následné události, vrcholící mnichovskou kapitulací (reportáž „Runciman u Henleina“), která měla tragické důsledky nejen pro něj.

Otec se ocitl na černé listině, byl párkrát na výslechu, ale nezavřeli ho, nýbrž místo toho ho zařadili do úplně prvního transportu, který šel do Terezína v listopadu 1941, to byl transport číslo AK1, což znamenalo Arbeits Komando. Tato skupina se měla podílet na přestavbě města Terezína na židovské ghetto. Tento první terezínský transport jel ještě normálním klasickým vlakem, nikoli dobytčáky, kterými se jezdilo později. Dojeli vlakem do Litoměřic, vystoupili v Bohušovicích, měli před sebou a za sebou četníky, dohromady jich bylo asi 340 lidí. To byl celý vlak, normální klasický vlak se vším všudy, dokonce mi někdo říkal, jak to všechno opravdu do sebe zapadá, že to je přesně tak, jak to táta popisuje ve svých knížkách. Ten člověk našel záznam od četníků, že skutečně tento vlak doprovázeli, dokonce v tom záznamu je přesně, v kolik hodin vlak odjel z Masarykova nádraží v Praze, ti četníci předtím byli ve službě, protože odtud předtím vypravovali cirkus. Četníci vlastně ani nevěděli, proč transport doprovázejí. Dojeli tedy do Bohušovic a odtamtud se šlo ještě tři kilometry pěšky do Terezína.

Když se to vezme z historického hlediska, z dnešní perspektivy, tak ta příšerná tragédie, že otec byl zařazen do úplně prvního transportu, mu v podstatě zachránila život. Protože AK1 v Terezíně mělo zvláštní statut, nelze říct, že by byli privilegovani, nebyli prominenti, tak jako byla třeba rada starších, ale nebyli zase úplně na úrovni ostatních vězňů. Díky tomu otec například dokázal svoji mámu, moji babičku, uchránit před transportem až do roku 1944. V roce 1944 musel z Terezína on i moje matka odejít, což souviselo s propagandou, která byla okolo návštěvy Červeného kříže, kdy nacisti zlikvidovali prakticky celý Terezín. Ovšem babička měla to štěstí, že v Terezíně zůstala a přežila.

Z Terezína byl otec transportovaný spolu s mou matkou 17. 3. 1944. Po příjezdu do Osvětimi byli rozděleni. Otec z Osvětimi jezdil na denní práce do IG Farben a do Buny, kde vyráběli syntetický benzín. Jednoho dne se měli přihlásit kováři a tesaři – můj otec, který v životě neměl v ruce kladivo, se přihlásil. Byl tedy zařazen do pracovního pobočního tábora v Hlivicích, Gleiwitz, kde opravovali železniční vagóny, což byla příšerná práce, na kterou byli většinou vybraní vězni z Terezína. Potom otce přeřadili někdy na přelomu let 1944 a 1945 do další fabriky na práci do Blechhammeru (Blachovnia). Asi v březnu 1945 začali nacisté poboční pracovní tábory likvidovat a organizovali pochody smrti. Z Blechhammeru taky vypravili pochod smrti, ovšem mému tátovi ještě s pár lidmi se podařilo odtamtud utéct.

O osudech mého otce v období konce války píše Arnošt Lustig [Lustig, Arnošt (nar. 1926): česko – židovský prozaik – pozn. red.]:

„On zatím putoval jako Odysseus územím, kterým se valily armády i proudy utečenců, z Polska přes Podkarpatskou Rus do Budapešti. Cestou od brigádního generála Svobody [11](#) získal doklad, že je novinář, kterým se stejně cítil všude, kudy byl hnán. Chtěl vydat svědectví. Nebyl totiž nikdy sám. Byl s mrtvými, které přežil. Byl s ozvěnami zabitých, které nemohl vyhnat z uší. Nemohl se vzdát paměti, kterou vnímal jako základní podmínku příští existence. Byl se svými mrtvými, s nimiž prožil čtyři roky války v nejrůznějších lágrech. Zůstával s předválečnými kolegy z novin, jejichž popel rozvál polský vítr po evropském světadílu a řekách a mořích stejně jako popel Ottly Davidové, sestry Franze Kafky, kterého znal a která také musela podniknout tu dalekou cestu přes Terezín do komína v Auschwitz-Birkenau.

Nesl si v sobě zkušenosti, jež se mu propálily na dno duše. Některé z nich se chtěl zbavit. Té, která ponižovala i dodatečně. Té, která mu drala duši, jako by to byla ojetá pneumatika. Ozvěny méněcennosti a bezcennosti života, jakou mu dali okusit nacističtí Němci a Rakušané a všichni, kdo se jim dali do služeb.

Připadal si jako stárnoucí had, který, navzdory tomu, kolikrát už to udělal, ze sebe musí na jaře svléct starou kůži.“ (o F. R. Krausovi Arnošt Lustig)

Otec se dostal díky partyzánům přes Polsko a Podkarpatskou Rus [12](#) v dubnu 1945 do Budapešti, která už byla osvobozená. Tam se jakžtakž začal dávat dohromady. Přes novinářskou profesi znal v Budapešti pár lidí. Kontaktoval je tedy, sehnali mu základní pomoc, pronajali mu malý byteček. V Budapešti si sednul a všechny zážitky, co měl ještě čerstvé v sobě, sepsal. Takže když v květnu 1945 přijel do Prahy, měl už hotovou celou knížku. Jelikož byl reportér, napsal knihu-reportáž. Tato kniha „Plyn, plyn... pak oheň“ mu vyšla v září 1945 a byla to úplně první reportáž o lágrech, která byla v Československu vydána. Vydal ji starý nakladatel Chvojka, se kterým jsem dokonce ještě mluvil. Rozdělili tuto reportáž na dvě části, jedna kniha se jmenovala „Plyn, plyn... pak oheň“, a druhá část se jmenuje „A přiveď zpět naše roztroušené“. Jedná se o pokračování, ale trochu z jiného úhlu, důraz je zde na líčení období v Terezíně.

Když se táta vrátil z Budapešti do Prahy, neměl kam jít. Napadlo ho jít do bytu druhé ženy mého dědečka, Roberta Krause. Dědeček přežil válku v Terezíně, jelikož byl ze smíšeného manželství. Tato teta, která nebyla Židovka, byla schopná během celé té doby udržet jeho byt v Maislově ulici. Hned po osvobození si pro dědečka dojezdila do Terezína a přivezla ho zpátky do jejich bytu. Když pak přijel do Prahy táta, napadlo ho jít do dědova bytu a dědečka tam našel! Když se z koncentráku vrátila moje máma, nevěděla vůbec co má dělat, poněvadž taky neměla kam jít, řekla si, že půjde tam, a oni se tam všichni sešli! Myslím, že by stálo za to napsat o tomto setkání román.

„Poslední choroba byla nevyléčitelná nemoc ledvin, kterou nemohl svádět na alkohol, jen na hlad, žízeň, bití a poslední krutou zimu 1944– 1945. Na neviditelné bolesti duše, nezbadatelné rány, které se nikdy nezahojily, na puchýře a omrzlé ruce a oteklé nohy z pochodu smrti, než se dostal do Prahy s neutichající ozvěnou masakrů, bez pětníku v kapse, bez střechy nad hlavou... K cíli dorazil v hadrech, rozbitých botách, s průkazem Repatriačního úřadu, než dostal občanskou legitimaci. Pociťoval palčivé zadostiučinění; vítězství těhotné prohrami, porážkami a zoufalstvím; radost podobající se plameni, který hasí neviditelné vody“ (o F. R. Krausovi Arnošt Lustig)

Problematiku války zachytil otec také v knize „David bude žít“. Původně jej pod názvem „Šemarjáhu hledá Boha“ věnoval Janu Masarykovi [13](#), vyšel však až v prosinci 1949 a tak vydavatelé změnili nejen název, ale přidali i nový konec. Román, vzniklý na podkladě skutečné události, líčí osud židovského lékaře, který prochází Terezínem a posléze Osvětimí, kde je jeho rodina násilně rozdělena. Se svým synem, o němž se domnívá, že nepřežil, se pak shledává až mnoho let po válce jen velkou shodou náhod. Z Davida se totiž mezitím stal světoznámý houslový virtuóz. Jednou David hraje na koncertě a v první řadě sedí člověk, který si všimne, že houslista má na předloktí vytetované číslo. Po koncertě za Davidem přijde a říká, že má také číslo. Zjistí, že ta čísla jdou přesně po sobě, že musí být otec a syn – poznají se jen díky číslu vytetovanému na předloktí. Tenhle příběh se opravdu stal. Ovšem oproti původnímu závěru, odehrávajícímu se v tehdejší Palestině, se v komunisty přidané poslední kapitole upraveného vydání stává David horlivým komunistou a hraje dělníkům v továrnách.

Obdobný osud stihl i další román „Proměněná země“, vydaný až v roce 1957. V něm se otec již nevěnuje koncentračním táborům, ale vrací se k tematice Sudet [14](#). Kraj kolem České Lípy, který si zamiloval již před válkou, se mu stal dějištěm událostí a lidských osudů před a po Mnichově, během války a těsně po ní. Otec vycházel nejen ze svých zážitků, nýbrž i z mnoha historických pramenů a dochovaných materiálů, které pečlivě prostudoval. I tady však zasáhli vydavatelé, přidělili otci spoluautora (Jaroslava Pecháčka), který knize dodal patřičně budovatelské vyznění – scény, kdy dělníci v továrně organizují komunistický odboj. Celá kniha takto vyzní jako oslava komunistického antifašistického odboje, tedy tak, jak to táta absolutně neměl v úmyslu. Otec původně v té knížce chtěl ukázat, že sudetští Němci byli vlastně obětí nacistické ideologie, ovšem v době, kdy kniha vyšla, nic takového veřejně nemohl prezentovat.

Únor 1948 [7](#) měl vliv nejen na osudy otcových děl, ale i na něj samotného. Po válce totiž nastoupil zpět do České tiskové kanceláře a do Československého rozhlasu, kde se stal zakladatelem a vedoucím krátkovlnného zahraničního vysílání. Působil zde také jako hlasatel v anglické, francouzské a německé redakci a komentátor pro střední Evropu. To vše však skončilo počátkem padesátých let Slánského procesu [15](#). Otec ztratil ze dne na den místo jak v ČTK, tak v Rozhlase. S výjimkou vydání „Proměněné země“, která mohla vyjít jen za cenu drastických zásahů do textu, se od té doby mohl živit jen příležitostným psaním. Zaměřil se tedy na své zážitky z dětství. Povídky ze staré Prahy se záhy staly vděčným námětem, po kterém sáhly mnohé noviny a časopisy, včetně zahraničních. Čas od času se objevila i povídka s tematikou druhé světové války a koncentračních táborů (pojem holocaust se tehdy ještě neužíval).

Otec se stal také jedním z hlavních pravidelných přispěvatelů Věstníku Židovských náboženských obcí. Byl šéfem komise, která na Pražské židovské obci pořádala večírky. Večírky se organizovaly v Maislově ulici dvakrát ročně – vždy na chanuku a purim. Díky otci na Obec chodil v šedesátých letech výkvět české kultury – táta měl mnoho kontaktů ještě z doby první republiky. Byl schopen

sezvat na tyto akce mnoho známých lidí – Jana Wericha [16](#), Miloše Kopeckého [Kopecký, Miloš (1922 – 1996): český herec židovského původu – pozn. red.], Miroslava Horníčka [Horníček Miroslav (1918 -2003): český herec, prozaik, dramatik a režisér – pozn. red.], zpěváky Karla Gotta [Gott, Karel (nar. 1939): nejvýzn. český interpret populární hudby v 20. století – pozn. red.] a Waldemara Matušku [Matuška, Waldemar (nar. 1932): český spěvák – pozn. red.] a spoustu dalších umělců. Lidé z těchto večírků byli nadšení – po zážitcích z koncentračních táborů a po událostech politických procesů s Rudolfem Slánským to pro ně představovalo alespoň trochu uklidnění a Obec pro ně představovala náhradní rodinu. Organizovali také přednášky pro mladé lidi, o něž byl poměrně velký zájem.

Tyto akce a kulturní život na Obci fungoval bezvadně až do roku 1968 , kdy přišel zásadní zlom a devadesát procent mých známých emigrovalo. Z generace mých kamarádů tady nezůstal prakticky nikdo. Srpnová okupace v roce 1968 [17](#) těmito lidem zásadním způsobem změnila život – před tímto zlomem by většinu z nich vůbec nenapadlo emigrovat. Většina z těchto emigrantů se v cizině velice dobře uchytila a už dnes vůbec neuvažují, že by se vrátili zpátky do České republiky – jejich děti už z Prahou nemají vůbec nic společného. Po roce 1989 [18](#) napadlo jednu moji vrstevnici, že zkontaktuje všechny kamarády, kteří se účastnili kulturního života Obce – vznikla skupina „Děti Maislovky“ [Děti Maislovky: židovská mládež, která se před rokem 1968 stýkala a sdružovala na základě své příslušnosti k pražské židovské obci – pozn. red.] a už se uskutečnilo několik setkání.

Román „Kat beze stínu“ vznikl počátkem 60 let 20. století. Otec se v něm vrací ke svým autentickým válečným zážitkům, které dává do protikladu se svéráznými staropražskými obrázky, hemžícími se spoustou figurek a místopisných detailů. Jak sám píše v předmluvě, chtěl napsat „... o událostech, které se od začátku až dokonce opravdu odehrály na této planetě, uprostřed jejího kulturně nejvyspělejšího světadílu, v srdci Evropy ...a vylíčit osud celkem bezvýznamného človíčka ošklivé tváře, který ... dlouhá léta žil u nás ve staré Praze ...To, čím se nakonec stal, z něj udělali jen a jen lidé ...“. Román byl o terezínském židovském katovi, který provedl jediné dvě popravy, ke kterým v Terezíně došlo. Všichni lidé ho obviňovali, že byl zrůda, že i jako zrůda vypadal, jelikož byl hrbatý. Táta se jej snažil vylíčit takovým způsobem, že ten člověk byl ve skutečnosti také chudák, oběť, že si tímto chováním léčil jakési vlastní komplexy. Dokázal celé líčení propojit se scénami a atmosférou staré Prahy – staropražskou idylku postavil do kontrastu atmosféry Terezína. O knihu však tehdejší česká nakladatelství neprojevovala velký zájem, většinou s poukazem na to, že tematika nacistické perzekuce je již vyčerpána. Sám si ještě pamatuji, že s rukopisem táta obcházel nakladatelství a nikde mu knihu nechtěli vydat s odůvodněním, že druhá světová válka už je pasé a nikoho již tato tematika nezaujme. Román „Kat beze stínu“ jsem roku 1984 vydal v samizdatu v Jazzové sekci.

Obdobně se dařilo i dalšímu románu „Tři pušky“, vzniklému na popud Adolfa Branalda jakožto psychologická sonda do nitra tří důstojníků SS, a novele, určené dětem „Píseň o Lée“. Námět románu „Tvář číslo 5“ o nacistickém zločinci, který si po válce nechá změnit identitu a podobu, byl sice použit v barrandovském filmu „Ztracená tvář“, ovšem bez toho, aby bylo jakkoli uznáno otcovo autorství.

Otec František R. Kraus zemřel v Praze 19. května 1967. Stačil ještě přivítat „tání ledů“ po liblické konferenci o Franzi Kafkovi, což považoval za zlomový okamžik v kulturním a politickém životě, Pražského jara se však již nedočkal.

Dětství

Já (Tomáš Kraus) jsem se narodil v roce 1954, tedy až po druhé světové válce – zajímavé je, že moji rodiče, jako jedni z mála, oba přežili holocaust. Lidé mé generace většinou pocházeli z manželství, která byla druhými manželstvími, protože jejich původní partneři nepřežili. Takoví lidé přišli o partnera, dalšího si našli až po válce a teprve tehdy založili nové rodiny.

S židovstvím jsem se setkával prakticky od malička – jelikož táta aktivně fungoval na Pražské židovské obci, bylo pro mě naprosto přirozené, že jsem na Obec pravidelně docházel. Chodil jsem na Obec na večírky, později jako student na obědy. Nepociťoval jsem nikdy žádné rozpolcení identity – židovství jsem chápal jako jakousi tradici, ovšem nenábožensky. Jako dítě si vzpomínám, že jsme o Vánoc měli doma stromeček, abychom jako děti o nic nepřišli. Stromeček je takovým symbolem, který vlastně dokládá soužití a překrývání tradic, nikdy jsem vánoční stromeček nechápal v náboženském kontextu.

Pražská židovská komunita po roce 1945 sestávala z malé části z původních pražských Židů, kteří se sem po válce vrátili. Větší část komunity tvořili lidé, kteří se do Prahy dostali až po válce z Podkarpatské Rusi a ti sem přinesli cosi, co bylo naprosto cizorodé, co tady absolutně nemělo tradici – tedy ortodoxii. Praha nebyla nikdy ortodoxní, hlavní proud zde byl neologický – lidi zde praktikovali spíš kvůli zachování kontinuity, než kvůli náboženství samotnému. Obec jako taková samozřejmě náboženská byla, dodržovala veškeré předpisy, ale většina lidí před válkou i po válce, i ti kteří se vrátili, byli sekulární.

Rodiče se mi snažili udělat pěkné dětství, tak jsme hodně cestovali, abych nevyrůstal v Praze, ve městě – pravidelně jsme jezdili na určitá místa. Navštěvovali jsme dědečka, který bydlel v Mařenicích, v Sudetech. Velkou část dětství jsem trávil v oblasti okolo České Lípy – červenec a srpen ve Starých Splavech u otceva známého; podzim jsme trávili v Dubí u otcevy známé, spisovatelky Markéty Reichmanové. V březnu jsme zase pravidelně jezdili na rekreaci do Svatého Petra. V prosinci okolo Vánoc jsme navštěvovali lázně Karlovy Vary. V Karlových Varech měl otec hodně známých na Židovské obci, která se tam udržela velmi početná až do roku 1968. Jezdili jsme do lázní až do konce šedesátých let, táta se zde setkával s přáteli z celého světa. Jeden tatínkův přítel byl generálním ředitelem hotelu Pupp [Grandhotel Pupp], což byl nejlepší hotel v Karlových Varech – takže jsme bydleli vždy v nejlepších apartmánech a moc jsme si dovolenou v lázních užívali. Rodiče se tam také zotavovali z následků války, ačkoliv to na nich nebylo vidět, po zdravotní stránce se na nich léta strávená v koncentračních táborech podepsala. Tatínek byl nemocný a brzy zemřel – v roce 1967.

Rodiče měli známé v západním Berlíně, a ti občas přijížděli za námi do Prahy, my jsme na Západ samozřejmě moc nemohli. Když mi bylo čtrnáct let, v srpnu 1968, se nám s matkou podařilo za těmito známými vycestovat na návštěvu. Shodou náhod jsme byli v západním Berlíně zrovna v době, kdy do Prahy vtrhli Rusové [19](#). My jsme hrozně dlouho nevěděli, co máme dělat. Jestli se máme vrátit, nebo zůstat v Německu. Všichni říkali: „Nebližně, tam nemůžete jít zpátky. Tam teď bude velkej malér.“ Nám se nechtělo zůstat v úplně cizím prostředí, moje máma už byla přeci jenom starší a říkala, že sama už nechce začínat úplně od začátku v cizím prostředí. Mně bylo čtrnáct let, neměl jsem ještě rozum. Oficiální propaganda z Československa tvrdila, že se nic vážného neděje, že tu sice jsou Rusové, ale vše se v Moskvě dohodlo, vše je v pořádku, obrodný proces pokračuje. Zůstali jsme v Berlíně asi tři měsíce a pak se vrátili do Československa. Skutečně

to ještě chvíli potom vypadalo, že situace není tak zlá, hranice byly otevřené – zavřely se až v dubnu 1970. Ovšem nastoupil Gustáv Husák [20](#), přišlo období normalizace [21](#), skrytého antisemitismu a „spadla klec“.

Reflexe holocaustu

Reflexe holocaustu v českém prostředí prošla značnými proměnami. První reakce na podrobnější informace a popis toho, co koncentrační tábory představovaly, byl naprostý šok – přirozená reakce na hrůzy a zvěrstva, ke kterým za zdmi lágrů docházelo. Toto vnímání trvalo od konce války do roku 1948. Postupně se však od padesátých let začínal tento obraz měnit – díky politické situaci, která v socialistickém Československu byla a díky obrazu odboje, který tehdejší komunistická moc propagovala. Původní obraz odboje byl spojenecký, jak dokládají filmové dokumenty, které zachycují přehlídku spojeneckých armád na Staroměstském náměstí, kde pochodují Angličané, Američané, Francouzi a Rusové všichni společně. Ovšem od padesátých let nic takového nepřipadalo v úvahu – komunistická doktrína prosazovala svůj vlastní výklad historie: Československo osvobodila Rudá armáda a jediný antifašistický odboj, který existoval, byl komunistický. Svým způsobem je pravda, že komunistický odboj byl jediný, který byl více méně organizován. Ovšem málo se ví například o tom, kolik Židů bylo do odboje zapojeno a také nebývá zmiňován fakt, že mnoho Židů bojovalo v zahraničních armádách, mnoho jich padlo na východní i západní frontě. V Československu byly židovské oběti komunisty „znárodněny“ – nemluvilo se o židovských obětech, ale o obětech československých.

Reflexe holocaustu se začala nepatrně měnit v šedesátých letech v souvislosti s novou vlnou v literatuře a filmu. Spisovatel Arnošt Lustig napsal krásné a zajímavé knihy o holocaustu. Mnohé tyto knihy byly zfilmovány a toto téma se tak dostalo do obecného povědomí. Tematika koncentračních táborů a holocaustu začala být zpracovávána i lidmi, kteří s válkou neměli tak úzké spojení jako přeživší holocaustu. Holocaust se tak určitým způsobem dostal do povědomí národa, neboť lidé cítili potřebu se s tím tématem vyrovnat.

Zásadní zlom však přišel s normalizací. Přelomovým byl rok 1967, kdy byly přerušeny diplomatické styky se státem Izrael. Na příkladu událostí v pražské Pinkasově synagoze lze sledovat jakým způsobem přistupoval komunistický režim k židovským obětem holocaustu. K úpravě interiéru Pinkasovy synagogy došlo v letech 1954-1959, kdy byla přeměněna na památník obětí nacistické perzekuce. Akademičtí malíři Jiří John a Václav Boštík vepsali na její stěny jména a životní data 77297 protektorátních Židů, kteří během holocaustu zahynuli. Roku 1968 byl však památník uzavřen, což bylo oficiálně zdůvodněno tím, že do stěn synagogy vzlíná spodní voda. Ve skutečnosti byly však hlavní motivy politické povahy. Památník byl vnímán jako propagace Izraele. Židovské oběti holocaustu neměly být zmiňovány – připomínání holocaustu se stalo politicky nežádoucím. Československá politika byla tehdy ovlivněna politikou SSSR a jeho vztahem ke státu Izrael, který byl zpočátku kladný, neboť SSSR se domníval, že nový stát zahrne do sféry svého vlivu. Od roku 1952 se však vztahy mezi SSSR, jeho satelity a Izraelem zhoršovaly. V SSSR a jeho satelitech ve střední a východní Evropě byl od této chvíle silně propagován antisionismus. Z Ruska k nám byl importován i antisemitismus a negativní protižidovské stereotypy sociální, zatímco v českém prostředí dříve byly přítomny spíše stereotypy církevní – antijudaismus.

Příkladem přístupu komunistů k holocaustu byl Památník Terezín. Bývalá dětská ubytovna L410 [Mädchenheim: ubikace mladých dívek – pozn. red.] byla vystavěna jako muzeum policie

Severočeského kraje. O Židech nikde ani památka – jedinou výjimkou byla kamenná menora, která byla v šedesátých letech vztyčena u hřbitova. To bylo vše. Veřejnosti neměly být židovské oběti prezentovány. Památník Terezín měl sice interní terezínská studia, seriózně a bez nánosu ideologie se v něm bádalo, ale například žádné výstupy nesměly být publikovány.

V postoji k představování druhé světové války a holocaustu převládl politický moment, byly připomínány válečné oběti – českoslovenští občané, kteří zahynuli kvůli svému politickému přesvědčení a účasti v komunistickém antifašistickém odboji. Fakt, že v koncentračních táborech i mimo ně existoval i nekomunistický antifašistický odboj, nebyl zmiňován. Navíc do oficiálně uváděného počtu československých obětí byli započítáni čeští Židé a vlivem normalizace se postupně povědomí o židovských obětech ztrácelo. Židovské oběti byly pro rétoriku KSČ nepohodlné. Komunistická propaganda židovských obětí zneužila ke svým cílům a vydávala je za československé oběti.

Tento postoj k židovským obětem holocaustu dodnes ve společnosti částečně přetrvává – jak dokumentuje stanovisko Českého svazu bojovníků za svobodu v otázce odškodňování. Když začala FŽO [Federace židovských obcí] vyjednávat odškodnění obětem holocaustu, bylo ze strany ČSBS [Český svaz bojovníků za svobodu - pozn. red.] na tyto oběti pohlíženo optikou odboje: údajně nelze srovnávat židovské oběti, které trpěly vězněním v koncentračních táborech a partyzány, kteří bojovali se zbraní v ruce na frontě.

Zlom přinesl rok 1989. V devadesátých letech se otevřely archivy a začalo se solidně bádát. Dnešní percepce holocaustu je ovlivněna mimo jiné tím, že žijeme v „global village“ – ačkoli v povědomí národa jakési povědomí o holocaustu bylo již dříve, zájem o holocaust se k nám vrací přes Spojené státy americké. Přelomovým dílem byl Spielbergův film „Schindlerův seznam“, který byl celosvětově nadšeně přijat. Pro české prostředí je však postava Schindlera velice kontroverzní, jelikož byl součástí Abwehru, jednotek, které se podílely na likvidaci Sudet. Přes Ameriku se k nám dostává klezmer, jidiš literatura – lidé si ale neuvědomují, že v pražském prostředí nic takového před válkou neexistovalo. Často se mylně uvádí, že v Praze před válkou spolu žily tři kultury – česká, německá a židovská – ovšem takto to vůbec nefungovalo. Pražská židovská komunita byla více méně odnoží rakouské a německé. Židovská kultura jako taková v Praze před válkou neexistovala – židovští protagonisté byli jednak v českém okruhu, na druhé straně byli i v německém okruhu, ovšem tvořili spíše jakýsi můstek, spojenci mezi českou a německou kulturou.

Dnešní informovanost o holocaustu není v českém prostředí dostatečná – mnoho lidí označuje holocaust za genocidu, to je ovšem mylná klasifikace. Holocaust byl doprovázen obrovským majetkovým lupem, který byl svého času hlavním motivem. Pokud by se mluvilo o genocidě, tak holocaust byl genocida prováděná na základě zákonů – a tím právě je holocaust jedinečný. Proto je holocaust naprosto ojedinělý.

Glosář:

1 Mnichovská dohoda

podepsána Německem, Itálií, Velkou Británií a Francií roku 1938. Umožňovala Německu okupovat Sudety (pohraniční oblast osídlenou německou menšinou). Představitelé Československa se jednání nezúčastnili. Maďarsku a Polsku byla také přislíbena část území Československa: Maďarsko

okupovalo jižní a východní Slovensko a část Podkarpatské Rusy, Polsko okupovalo Těšín a část Slezska. Československo tak ztratilo rozsáhlá ekonomická a strategicky důležitá teritoria v pohraničních oblastech (asi třetinu z celého území).

2 Terezín

malé pevnostní město, které bylo v době existence Protektorátu Čechy a Morava přeměněno v ghetto, řízené SS (Schutzstaffel, Ochraný oddíl). Židé byli z Terezína transportováni do různých vyhlazovacích táborů. Čeští četníci byli využíváni k hlídání ghetta. Židé však s jejich pomocí mohli udržovat kontakty s okolním světem. Navzdory zákazu vzdělávání se v ghettu konala pravidelná výuka. V roce 1943 se rozšířily zprávy o tom, co se děje v nacistických koncentračních táborech, a proto se Němci rozhodli Terezín přetvořit na vzorové židovské osídlení s fiktivními obchody, školou, bankou atd. Do Terezína pozvali na kontrolu komisi Mezinárodního červeného kříže.

3 První československá republika (1918-1938)

byla založena po rozpadu rakousko-uherské monarchie po první světové válce. Spojení českých zemí a Slovenska bylo oficiálně vyhlášeno v Praze roku 1918 a formálně uznáno smlouvou ze St. Germain roku 1919. Podkarpatská Rus byla připojena smlouvou z Trianonu roku 1920. Ústava z roku 1920 ustanovila poměrně centralizovaný stát a příliš neřešila problém národnostních menšin. To se však promítlo do vnitřního politického života, kterému naopak dominoval neustálý odpor národnostních menšin proti československé vládě.

4 Prager Tagblatt

německý deník založený roku 1875, největší rakousko-uherské noviny vydávané mimo Vídeň a nejčtenější německý deník v Čechách. V době první československé republiky do něj přispívala řada židovských novinářů a spisovatelů: Max Brod, Willy Haas, Rudolf Fuchs, E. E. Kisch, Theodor Lessing a další. Poslední číslo vyšlo v březnu 1939. Jeho sídlo v Panské ulici v Praze bylo během 2. světové války využíváno novinami Der neue Tag a po válce ho převzal český deník Mladá Fronta.

5 Prager Presse

levicový deník vycházející v letech 1920-39 v německém jazyce v Československu. Byl založen z podnětu T. G. Masaryka s cílem integrovat tehdejší německy hovořící menšinu, která v té době tvořila přibližně 22,5 % obyvatelstva. Šéfredaktorem deníku byl v letech 1921-1938 Arne Laurin.

6 Hašek, Jaroslav (1883-1923)

český humorista, satirik, autor příběhů, cestopisných článků a esejí. Pro jeho literární dílo a pro vytvoření postavy vojáka Švejka se staly inspirací zážitky z 1. světové války. Voják Švejk se stal hlavní postavou jeho čtyřdílného humoristického románu „Příběhy dobrého vojáka Švejka“. Hašek se pohyboval v kruhu pražských umělců. Satiricky zachytil židovský sociální život a zvyky své doby. Ve svém díle zesměšňoval státní byrokracii, militarismus, klerikalismus a katolicismus.

7 Únor 1948

komunistické převzetí moci v Československu, které se pak stalo jedním ze sovětských satelitů ve

východní Evropě. Státní aparát byl centralizovaný pod vedením Komunistické strany Československa (KSČ). Soukromé vlastnictví v hospodářství bylo zakázáno a vše bylo podřízeno centrálnímu plánování. Politická opozice a disent byli pronásledováni.

8 Československé rádio

až do roku 1989 bylo hlavní organizací, která sloužila k informování a propagandě v Československu. Československé rádio se stalo nástupcem Radiožurnálu, který zahájil pravidelné vysílání v Českých zemích 18. března 1923. Československé rádio mělo až do 70. let 20. století vedoucí úlohu v informování československých občanů, pak ji převzala československá televize. Důležitost rádia dokládají boje o jeho převzetí v roce 1945 a 1968. S rozdělením Československa se i československé rádio rozštěpilo na české a slovenské rádio.

9 Československá tisková kancelář

byla založena krátce po vypuknutí první světové války ve Washingtonu. T. G. Masaryk však současně v Londýně v roce 1916 založil Českou tiskovou kancelář. Tyto organizace mohou být považovány za předchůdkyně dnešní ČTK, založené předsednictvem československého národního shromáždění 28. října 1918. V listopadu 1950 se ČTK spojila se Slovenskou tiskovou agenturou. V roce 1992 se opět rozdělily. Česká odnož se vrátila ke svému původnímu názvu ČTK a slovenská pobočka začala používat název Tisková agentura Slovenské republiky.

10 Henlein, Konrad (1898–1945)

Po svém nástupu roku 1933 se Hitler rozhodl rozložit Československo zevnitř. V českém pohraničí k tomu využil K. Henleina. Během svého projevu v Karlových Varech 24. května 1938 K. Henlein požadoval opuštění dosavadní československé zahraniční politiky jako spojenecké smlouvy s Francií a Sovětským svazem, kompenzace za křivdy spáchané na Německu od roku 1938, opuštění Palackého pojetí českých dějin, ztotožnění se s německým světonázorem, tedy s nacismem atd. V Československu existovaly dvě německé politické strany, DNSAP (Německá národně socialistická strana dělnická) a DNP (Německá nacionální strana), které ale byly kvůli své činnosti rozpuštěny roku 1933. Sudetští Němci se spojili a vytvořili novou stranu, která šla do voleb v roce 1935 pod názvem SDP (Sudetoněmecká strana). Na konci druhé světové války byl Henlein zajat Američany. Poté 10. května spáchal v americkém zajateckém táboře v Plzni sebevraždu.

11 Armáda generála Svobody

během 2. světové války generál Ludvík Svoboda (1895-1979) velel československým vojskům spadajícím pod sovětské vojenské vedení a podílel se na osvobození východního Slovenska. Po válce se Svoboda stal ministrem obrany (1945-1950) a pak prezidentem Československa (1968-1975).

12 Podkarpatská Rus (známá i pod názvy

Rutenie, Zakarpatská Rus nebo Ukrajina): se nachází v oblasti, kde se střetávají Karpatské hory a Centrální dněperská nížina. Jejími největšími městy jsou Užhorod, Mukačevo a Chust. Do první světové války tato oblast patřila rakousko-uherské monarchii, ale v roce 1919, podle St.

Germainské smlouvy, se stala součástí Československa. Z etnického a lingvistického hlediska Zakarpatská Ukrajina nebyla jednotná, žili zde Maďaři, Ukrajinci, Rusové, Rusíni, Češi a Slováci, a rovněž početné židovské a romské komunity. První vídeňská arbitráž (1938) přidělila Maďarsku část Podkarpatské Rusy obydlené Maďary. Zbytek území získal autonomii, ale byl později okupován maďarskými vojsky. Na základě smlouvy z července 1945 Československo postoupilo tuto oblast Sovětskému svazu. Poté, co Ukrajina v roce 1991 vyhlásila svoji nezávislost, Podkarpatská Rus se stala jednou z jejích administrativních oblastí.

13 Masaryk, Jan (1886-1948)

československý diplomat, syn Tomáše Garrigue Masaryka, prvního prezidenta Československa. Jan Masaryk působil jako ministr zahraničních věcí v československé exilní vládě sídlící v Londýně po Mnichovské dohodě (1938). Jeho politika zahrnovala spolupráci se Sovětským svazem a stejně tak i se západními mocnostmi s cílem dosáhnout osvobození Československa. Po osvobození (1945) Jan Masaryk setrval na svém postu až do komunistického převratu v roce 1948, kdy bylo oznámeno, že spáchal sebevraždu.

14 Sudety

Severozápadní pohraniční oblast, která byla velmi industrializovaná, se stala součástí nově vzniklého československého státu v roce 1918. Spolu s územím byla k Československu připojena německy mluvící menšina tří milionů obyvatel, která se stala zdrojem trvalého napětí mezi Německem, Rakouskem a Československem a uvnitř Československa. V roce 1935 vznikla Sudetoněmecká strana za finanční podpory německé vlády. Na základě Mnichovské dohody v roce 1938 okupovala německá vojska Sudety. V roce 1945 získalo Československo území zpět a na základě Postupimské dohody mohlo provést odsun německé a maďarské menšiny ze země.

15 Slánského proces

V letech 1948-49 československá vláda spolu se Sovětským svazem podporovala myšlenku založení státu Izrael. Později se však Stalinův zájem obrátil na arabské státy a komunisté museli vyvrátit podezření, že podporovali Izrael dodávkami zbraní. Sovětské vedení oznámilo, že dodávky zbraní do Izraele byly akcí sionistů v Československu. Každý Žid v Československu byl automaticky považován za sionistu. Roku 1952 na základě vykonstruovaného procesu bylo 14 obžalovaných (z toho 11 byli Židé) spolu s Rudolfem Slánským, prvním tajemníkem komunistické strany, bylo uznáno vinnými. Poprava se konala 3. prosince 1952. Později komunistická strana připustila chyby při procesu a odsouzení byli rehabilitováni společensky i legálně v roce 1963.

16 Voskovec a Werich (V+W)

Jan Werich (1905-1980) – český herec, autor divadelních her a ředitel. Voskovec a Werich vytvořili významnou dvojici v historii českého divadla. Zpočátku vystupovali s fraškami a absurdními příběhy. Později se přeorientovali na politickou satiru, kterou využívali jako prostředek reakce na nejistou politickou situaci a rostoucí nebezpečí fašismu a války. Jejich nejslavnější hry: Vest Pocket Revue, Balada z hadrů. V+W vytvořili zcela nový žánr české politické filmové komedie (Pudr a benzín, Hej rup!, Svět patří nám).

17 Pražské jaro

období demokratických reforem v Československu, od ledna do srpna 1968. Reformní politici byli tajně zvoleni do vedoucích funkcí KSČ: Josef Smrkovský se stal předsedou národního shromáždění a Oldřich Černík předsedou vlády. Významnou osobou reforem byl Alexandr Dubček, generální tajemník ústředního výboru komunistické strany Československa (ÚV KSČ). V květnu 1968 ÚV KSČ přijal akční program, který vymezil novou cestu k socialismu a sliboval ekonomické a politické reformy. 21. března 1968 na setkání zástupců SSSR, Maďarska, Polska, Bulharska, NDR a Československa v Drážďanech bylo Československo upozorněno, že jeho směřování je nežádoucí. V noci 20. srpna 1968 sovětská vojska spolu s vojsky Varšavské smlouvy podnikly invazi do Československa. Následně byl podepsán Moskevský protokol, který ukončil demokratizační proces a byl zahájen normalizační proces.

18 Sametová revoluce

známá též pod pojmem "listopadové události" označující období mezi 17. listopadem a 29. prosincem 1989, které vyvrcholily v pád komunistického režimu. V listopadu vznikla hnutí Občanské fórum a Veřejnost proti násilí. 10. prosince byla vytvořena vláda Národního usmíření, která zahájila demokratické reformy. 29. prosince byl zvolen prezidentem Václav Havel. V červnu 1990 se konaly první demokratické volby od roku 1948.

19 Okupace Československa Varšavským paktem

uvolňování komunistického režimu v Československu během Pražského jara (1967-68) šlo dále než v ostatních zemích sovětského bloku. Tento nový vývoj byl konzervativním sovětským komunistickým vedením chápán jako neúnosný odklon od nastavené linie, nebezpečný pro sovětskou politickou nadvládu v regionu. Moskva se proto toto směřování rozhodla radikálně ukončit a za účasti dalších čtyř zemí (Polsko, Východní Německo, Maďarsko a Bulharsko) Varšavského paktu provést invazi do Československa v srpnu 1968.

20 Husák, Gustav (1913-1991)

do politiky vstoupil již ve 30. letech 20. století jako člen komunistické strany. V roce 1944 se podílel na přípravě Slovenského národního povstání. Roku 1951 byl zatčen, usvědčen z buržoazního nacionalismu a v květnu 1954 odsouzen k doživotnímu vězení. Roku 1960 byl však omilostněn a propuštěn a po roce 1968 se vrátil do politiky. Na přání Moskvy nahradil A. Dubčka v jeho funkci prvního tajemníka KSČ. 29. května byl G. Husák zvolen prezidentem 1975. Pod tlakem událostí 10. prosince 1989 se vzdal této funkce.

21 Politické změny v roce 1969 v Československu

po potlačení Pražského jara armádami Sovětského svazu a Varšavské smlouvy byl zahájen proces normalizace. Termín normalizace měl vyjádřit snahu o obnovení kontinuity s předreformním obdobím. Vedla však k politické represi a návratu k ideologické konformitě. Vedení státu a strany bylo očištěno od reformních prvků. Byla zavedena striktní cenzura. Na začátku roku 1970 se ujala úřadu nova vláda. Rovněž byla podepsána Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci

mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik. Sovětská vojska zůstala dislokována v Československu a sovětsští poradci dohlíželi na fungování ministerstva vnitra a bezpečnostního aparátu.